

Ks. JAN DYDUCH (Kraków)

SPOŁECZNE ZADANIA ŚWIECKICH W DOKUMENTACH II POLSKIEGO SYNODU PLENARNEGO

W pierwszym, poniekąd programowym, dokumencie II Polskiego Synodu Plenarnego: *Potrzeba i zadania ewangelizacji na przełomie II/III tysiąclecia chrześcijaństwa*, przywołali biskupi polscy skierowaną do nich wypowiedź Jana Pawła II:

Cieszy fakt, że wierni świeccy włączają się w dzieło ewangelizacji i czują się coraz bardziej świadomi swojej roli w Kościele. Jest wielkim zadaniem Kościoła w Polsce, żeby tę samoświadomość eklezjalną u katolików świeckich pogłębiać i czynić ją coraz bardziej dojrzałą w duchu Soboru Watykańskiego II [...] Potrzebne jest konsekwentne wprowadzenie soborowej nauki w praktykę duszpasterską na wszystkich szczeblach: parafialnym, diecezjalnym i krajowym¹.

Wskazania Synodu Plenarnego bazują na nauczaniu Vaticanum II i zamierzają je ugruntować wśród wiernych naszego kraju. Szczególne znaczenie ma pogłębienie soborowej nauki o świeckich, a zwłaszcza o ich zadaniach społecznych, zmierzające do ich dynamicznego zaangażowania w dzieło nowej ewangelizacji.

POWOŁANIE ŚWIECKICH

II Polski Synod Plenarny naucza: „Świeccy powołani przez Boga w świecie są posłani do świata, aby być ‘solą ziemi’, nadawać światu

* W przypisach zastosowano następujące skróty publikacji źródłowych:

AAS – „Acta Apostolicae Sedis”.

ChL – Joannes Paulus II, *Christifideles laici*, Libreria Editrice Vaticana 30 XII 1988.

KDK – Sobór watykański II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele w świecie współczesnym*.

KPK – *Kodeks prawa kanonicznego* (1993).

II PSP – *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001.

¹ II PSP, s. 10.

ewangeliczny smak, przemieniać i uświęcać świat do wewnątrz, na sposób zaczynu, oświecić wszelkie drogi, po których kroczą, światłem wiary, nadziei i miłości”². Przywołane słowa są zapodmiotowane w nauczaniu soboru watykańskiego II: „Natomiast zadaniem ludzi świeckich, z tytułu właściwego im powołania, jest szukać Królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej. Żyją oni w świecie [...] Tam ich Bóg powołuje, aby [...] przyczyniali się do uświęcania świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako i w ten sposób przykładem, zwłaszcza swego życia, promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa”³. Warto dodać, że tekst ten cytuje dokument Synodu Plenarnego: *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*⁴.

Soborowe nauczanie o powołaniu świeckich inspirowane dokumenty Synodu Plenarnego, które postrzegają ich jako pełnoprawnych członków Kościoła. Świeccy nie tylko do niego należą, ale go stanowią, „oni są Kościołem”⁵. Nauczanie to kontynuuje niejako i rozwija Synod Plenarny. Każdy człowiek jest powołany, a więc wezwany przez Boga. Powołanie jest aktem miłości ze strony Boga, który wobec człowieka ma swój plan, jak gdyby program wyznaczony do zrealizowania. Sytuacja taka wymaga odpowiedzi człowieka, który przez wiarę i miłość daje pozytywną odpowiedź. Zatem w powołaniu spotyka się miłość Boga z miłością człowieka⁶. Stąd powołanie każdego świeckiego jest powołaniem do świętości. Naucza synod: „Pierwszym i podstawowym powołaniem każdego świeckiego katolika jest powołanie do świętości, czyli do doskonałości w miłości”⁷.

Sprawie powołania do świętości synod poświęca odrębny dokument: *Świętość. Dar i zadanie*⁸. Naucza w nim:

Świecka droga do świętości polega, między innymi, na kształtowaniu swojego człowieczeństwa, życia rodzinnego, stosunków międzyludzkich, gospodarki, polityki i kultury zgodnie z wolą Bożą. Nie jest więc ona ucieczką od świata, ale wręcz przeciwnie „uświęceniem świata” (*consecratio mundi*) z zachowaniem zasady autonomii rzeczywistości ziemskich⁹.

² Tamże, s. 143.

³ KK 31.

⁴ II PSP, s. 145.

⁵ Tamże, s. 144.

⁶ Por. J. Dyduch, *Wezwani do winnicy i wszczepieni w Chrystusa*, Kraków 1989, s. 15.

⁷ II PSP, 148.

⁸ Tamże, s. 321–250.

⁹ Tamże, s. 236.

Synodalna koncepcja powołania do świętości podkreśla znaczenie łaski. Człowiek świecki otrzymuje łaskę od Boga, aby nadać nową nadprzyrodzoną wartość swojej świeckiej egzystencji. Współpraca taka domaga się życia z wiary, inspirowanego miłością i opromienionego nadzieją oraz przewyciężenia rozłamu między wiarą a życiem codziennym¹⁰. Jest to sprawa niezwykle pilna, gdyż, jak stwierdza synod, w „Polsce, podobnie jak w innych krajach, największym dramatem ludzi świeckich jest rozłam między wiarą wyznawaną a życiem codziennym”¹¹.

To rozdarcie można przewyciężyć przez apostołstwo. Dlatego synod podkreśla, że powołanie do świętości jest ściśle powiązane z powołaniem do apostołstwa. Ta więź jest tak ścisła, że powołania te wzajemnie się zazębiają i wynikają z sakramentu chrztu i bierzmo-
wania. Synod Plenarny określa apostołstwo, przywołując nauczanie *Katechizmu Kościoła katolickiego* (nr 900), które skonstruowane jest w oparciu o kan. 225 *Kodeksu prawa kanonicznego*:

Świeccy, którzy na równi ze wszystkimi wiernymi przez chrzest i bierzmo-
wanie są przeznaczeni przez Boga do apostołstwa, mają ogólny obowiązek, a za-
razem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowa-
rzyszeniach – ażeby Boże przepowiednie zbawienia było poznane przez wszyst-
kich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte (§1).

Apostołstwo ma wymiar podwójny: zewnętrzny i wewnętrzny. Wymiar zewnętrzny to aktywność apostołstwa, polegająca na świadectwie słowa i czynu; to życie zgodne z wyznawaną wiarą. Zewnętrzne działanie musi mieć zaplecze w wewnętrznej, nadprzyrodzonej rzeczywistości, jawiącej się w duszy człowieka od chwili chrztu świętego, podtrzymywanej i ubogacanej przez inne sakramenty święte. Sakramenty święte nie tylko stanowią o wewnętrznej dynamice apostołstwa, ale kształtują także pozycję prawną człowieka świeckiego w Kościele-Wspólnocie Ludu Bożego¹². Synod Plenarny, wzywając świeckich do apostołstwa, przywołuje słowa Jana Pawła II, który stwierdza, że ich świadectwo wówczas będzie w pełni wartościowe, gdy pójdzie za nim bogate życie wewnętrzne, ubogacone łaską Chrystusa¹³. Synod akceptuje różne formy apostołstwa. Za szczególnie ważne uważa apo-

¹⁰ Por. M. D. Chenu, *Lud Boży w świecie*, Kraków 1968, s. 76–77; por. R. Sobaniański, *Kościół – prawo – zbawienie*, Katowice 1979, s. 102–103.

¹¹ II PSP, s. 152.

¹² Por. E. Corecco, *I laici nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, [w:] *Il nuovo Codice di Diritto Canonico*, ed. L. Misto, Torino 1987, s. 80–104.

¹³ II PSP, s. 155–156.

stolstwo zrzeszone: ruchy, organizacje i stowarzyszenia apostołskie. Wielką wagę przywiązuje do Akcji Katolickiej, która w naszym kraju przeżyła w minionym stuleciu bogatą i trudną historię. Obecnie się odrodziła, nawiązując do tradycji okresu przedwojennego (1920–1940), poszukuje nowego miejsca w obecnej sytuacji Kościoła w Polsce i podejmuje nowe zadania stosownie do odczytywanych znaków czasu. Synod bardzo mocno wiąże działalność apostołską świeckich z parafią¹⁴.

Mówiąc o powołaniu świeckich do świętości i apostołstwa, Synod Plenarny podejmuje nauczanie adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Christifideles laici*. Adhortacja ukazuje wspaniały program powołania i posłannictwa świeckich w Kościele i w świecie. Między innymi podkreśla, że powołanie to jest osobiste. Bóg wzywa każdego osobiście niejako po imieniu. Powołuje do udziału w nowej ewangelizacji: „Człowiek jest kochany przez Boga! Oto proste, a jakże przejmujące orędzie, które Kościół jest winien człowiekowi. Każdy chrześcijanin może i musi słowem oraz życiem głosić: «Bóg cię kocha, Chrystus przyszedł dla ciebie, Chrystus dla ciebie jest Drogą i Prawdą i Życiem»”¹⁵.

Powołanie świeckich do odnowy rzeczywistości ziemskich stawia przed nimi zadanie obrony człowieka, jego godności i jego praw. Każdy człowiek został obdarzony przez Stwórcę godnością osoby ludzkiej. Jest ona najcenniejszym dobrem człowieka, który dzięki niej przewyższa swoją wartością cały świat materialny. Godność człowieka jest darem Stwórcy, noszącym w sobie jego obraz i podobieństwo¹⁶. Synod wzywa świeckich do obrony godności ludzkiej: „Katolicy świeccy są wezwani do tego by – biorąc udział w nowej ewangelizacji – krzewili poszanowanie godności ludzkiej, prawa do życia, wolności, a zwłaszcza wolności religijnej”¹⁷. Synod podkreśla rolę, jaką odegrali świeccy w obronie wolności, w tym wolności religijnej, w mrocznych czasach, narzuconego Polsce, systemu komunistycznego. Byli oni w najnowszych dziejach Ojczyzny „najmocniejszym fundamentem oporu społecznego i dążenia do wolności”¹⁸. Prawo do wolności religijnej stanowi poniekąd podstawę wszystkich praw człowieka, które Kościół głosi, popiera i ich broni. Jest to jego prawo i obowiązek: „Kościółowi przy-

¹⁴ Por. tamże, s. 148–153.

¹⁵ ChL 34; II PSP, s. 148.

¹⁶ Por. J. Dyduch, *Relacje Kościoł – Państwo w nauczaniu Vaticanum II i ich recepcja w Konkordacie z 1993 roku*, [w:] *Rola i znaczenie konkordatu 1993*, red. J. Dyduch, Kraków 1994, s. 16–17.

¹⁷ Tamże, s. 150.

¹⁸ Tamże, s. 28–48.

sługuje prawo głoszenia zawsze i wszędzie zasad moralnych, również w odniesieniu do porządku społecznego, oraz wypowiedaniu oceny o wszystkich sprawach ludzkich, na ile wymagają tego fundamentalne prawa osoby ludzkiej i zbawienie człowieka” (KPK kan. 747, §2).

Synod Plenarny staje w obronie życia od jego poczęcia aż do naturalnej śmierci. Tę sprawę ukazuje specjalnym dokumencie: *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*¹⁹. W dokumencie tym jawi się także program odnowy życia małżeńskiego i rodzinnego, bez której nie zaistnieje odnowa świata. Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie jest kluczowe w całokształcie powołania świeckich. To przecież oni zawierają małżeństwo i tworzą rodzinę. W tym duchu formułuje synod końcowe wezwanie do polskich rodzin:

Maryi, Matce Pięknej Miłości, Królowej Rodzin i świętemu Józefowi, Opiekunowi Kościoła domowego, święty Synod poleca wszystkie polskie rodziny, wielkie powołania tyłu kobiet i mężczyzn do macierzyństwa i ojcostwa, odpowiedzialne dzieło rodzicielstwa i wychowanie dzieci, posługę osób trudzących się wokół duszpasterstwa rodzin oraz prorodzinne działania i przedsięwzięcia władz cywilnych²⁰

EWANGELIZACJA DZIAŁALNOŚCI POLITYCZNEJ

Odnowa rzeczywistości ziemskich nie jest możliwa bez ewangelizacji działalności politycznej. Jest to zadanie wiernych świeckich. Dlatego Synod Plenarny zachęca ich: „Świeccy nie mogą zrezygnować z udziału w polityce, gdyż przez nią służą osobie i społeczeństwu, ożywiając duchem chrześcijańskim rzeczywistość doczesną”²¹. Świeccy nie mogą wyłączyć się z polityki, pomimo że we współczesnym świecie została ona głęboko zraniona egoizmem, korupcją, karierowiczostwem, kultem władzy, kłamstwem i pomówieniami. Często polityka uważana jest za synonim kręactwa i nieuczciwości. Sytuacja taka jest dramatycznym wołaniem o odnowę skorumpowanego życia politycznego, jest wołaniem o jego ewangelizację, której mają dokonać wierni świeccy.

Obraz życia politycznego w Polsce zaprezentowany w nauczaniu Synodu Plenarnego, nie pomijając znaków nadziei, ukazuje także „negatywne znaki czasu”. Są wśród nich: niski poziom świadomości politycznej, opóźnienie cywilizacyjne, deformacja patriotyzmu i porozumienia polskiej racji stanu, osłabienie etosu obywatelskiego, w tym

¹⁹ Tamże, s. 47.

²⁰ Tamże, s. 148

²¹ Por. tamże, s. 90–93.

postawy służby Ojczyźnie, brak poszanowania dobra wspólnego, złe wykorzystanie wolności przywróconej życiu publicznemu po roku 1989. Narzucony życiu publicznemu w Polsce, po II wojnie światowej, totalitarny i ateistyczny system komunistyczny doprowadził do wielu zranień duchowych, deformacji umysłu i sumień ludzkich. System ten dotychczas nie doczekał się sprawiedliwej oceny, zasłużonego potępienia i osądzenia winnych bez uciekania się do odwetu i jałowych rozliczeń minionego okresu. Wielu katolików ulega fałszywym opiniom – upowszechnianym, między innymi, przez media – o mieszanu się Kościoła do polityki²². Wszystko to jest wyzwaniem dla katolików świeckich. Dlatego synod apeluje:

Synod wzywa wszystkich członków Kościoła w Polsce, a w szczególności sposób wiernych świeckich, by stosownie do swych możliwości i talentów starali się być obecni na współczesnych areopagach – wielkich obszarach polityki i ekonomii, cywilizacji i kultury, które domagają się ponownej ewangelizacji²³.

Synod buduje koncepcję polityki i styl jej sprawowania w oparciu o nauczanie Vaticanum II. Ukazuje politykę jako roztropną troskę o dobro wspólne, zmierzającą do stworzenia takich warunków życia społecznego, które zarówno zrzeszeniom, jak i poszczególnym członkom społeczeństwa pozwalają pełniej i łatwiej osiągnąć własną doskonałość. Dobro wspólne opiera się na następujących, istotnych elementach: poszanowaniu i ochronie podstawowych praw osoby, dobrobycie czyli rozwoju dóbr duchowych i materialnych, pokoju i bezpieczeństwie zarówno całej społeczności jak i jej poszczególnych członków. W tym kontekście synod opowiada się za państwem demokratycznym, ale zbudowanym na fundamencie moralnym. Oznacza to, że jest sfera, w której obowiązują reguły większości demokratycznej oraz sfera fundamentalnych zasad etycznych, które podlegają decyzjom większości. Taki porządek demokratyczny winni tworzyć katolicy świeccy, przyczyniając się swoim działaniem do wcielania w życie zasad solidarności, pomocniczości, sprawiedliwości społecznej i dobra wspólnego. W tworzeniu demokratycznego ładu w państwie katolicy podejmują również działania polityczne inspirowane Ewangelią²⁴. Te wnikliwe rozważania synod podsumowuje: „Katolicy są zobowiązani do aktywnego, odpowiedzialnego i kompetentnego uczestnictwa w kształtowaniu demokratycznego państwa prawa”²⁵.

²² Tamże, s. 93.

²³ Por. tamże, s. 84–94.

²⁴ Tamże, s. 94.

²⁵ Tamże, s. 84

Szczególnym uczestnictwem w tej działalności jest udział w sprawowaniu władzy w państwie demokratycznym. Synod postrzega rządzenie w państwie następująco: „Polityka w znaczeniu węższym oznacza uczestnictwo w sprawowaniu władzy w państwie”²⁶. Przejawia się to w różnych formach, takich jak na przykład: udział bierny lub czynny w wyborach przedstawicieli do władz państwowych lub samorządowych, zaangażowanie w działalności ugrupowań politycznych, sprawowanie funkcji ustawodawczych lub administracyjnych. Sprawowanie władzy winno być prześięknięte duchem służby, kompetentne, skuteczne, sprawiedliwe i uczciwe²⁷. Dobro wspólne państwa wymaga silnej władzy politycznej, lecz siła władzy polega nie na ucisku, terrorze i przemocy, ale przeciwnie, ma być oparta na wolności, poczuciu odpowiedzialności w szerzeniu dobra wspólnego i praw obywatelskich wszystkich członków wspólnoty politycznej²⁸.

Wszyscy obywatele winni mieć wpływ na kształt i sposób wykonywania władzy politycznej poprzez wybory. Mają oni prawo wytypować swoich przedstawicieli sprawujących władzę, jak i prawo ich odwołania²⁹. Synod wzywa: „Odpowiedzialność polityczna chrześcijan powinna wyrażać się konkretnie w uczestnictwie w wyborach, udzielaniu poparcia dla kandydatów, gwarantujących kompetentne realizowanie wskazań społecznego nauczania Kościoła”³⁰.

Dostrzega jednak niepokojące zjawisko społeczne polegające na zmniejszaniu się uczestniczących w wyborach, które są wyrazem odpowiedzialności za losy państwa. Przyczyny to między innymi: mała przejrzystość władzy, brak oczekiwanych, radykalnych zmian politycznych i gospodarczych oraz braki formacyjne katolików świeckich. W szczególności zaznaczył się niedostatek katolickich elit politycznych, zdolnych do sprawowania władzy zgodnie ze wskazaniami nauki społecznej Kościoła.

Te braki mogą być przezwyciężone przez szerokie upowszechnienie nauki społecznej Kościoła oraz fachowe i systematyczne przygotowanie katolików świeckich do pełnienia różnych funkcji społecznych i politycznych³¹. We współczesnych społeczeństwach w działalności politycznej decydującą rolę odgrywają partie polityczne. Winny one

²⁶ Por. tamże, s. 84–85, s. 87–88.

²⁷ Por. B. Lambert, *Życie wspólnoty politycznej*, [w:] *Nowy obraz Kościoła*, red. B. Lambert, Warszawa 1968, s. 366–367.

²⁸ Por. C. Hoffe, *Prawa człowieka jako podstawa politycznej humanitas*, „Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1:1981 nr 6, s. 67–68.

²⁹ II PSP, s. 94.

³⁰ Por. tamże, s. 150–151.

³¹ Por. tamże, s. 151.

kierować się dobrem całej wspólnoty politycznej, nigdy nie wolno im stawiać dobra własnego ponad dobro wspólne. Półwiecze komunizmu, stwierdza synod, zniechęciło katolików do partii politycznych. Formacja katolicka tego okresu wzywała do odmowy udziału w działalności partii ateistycznych lub z nimi powiązanych. Obecnie z wielkim trudem budzi się świadomość, że udział w partiach politycznych, odpowiednio ukształtowanych, jest wyrazem podejmowania zadań dla dobra wspólnego. Wymaga to systematycznej formacji inspirowanej nauką społeczną Kościoła³². Jednym z podstawowych zadań wspólnoty politycznej jest ułożenie jej stosunków ze wspólnotami religijnymi, w szczególności z Kościołem katolickim. Relacje między Kościołem a państwem trzeba rozpatrywać na dwóch płaszczyznach: (1) to relacje między państwem a wiernymi jako obywatelami, gdy podejmują działalność polityczną, kierując się chrześcijańskim sumieniem i nauką Kościoła; (2) to relacje między Kościołem a państwem jako dwiema odrębnymi wspólnotami³³. Sprawy powyższe omawia synod w oparciu o nauczanie Vaticanum II. Katolicy świeccy, podejmując działalność polityczną, muszą szanować autonomię porządku doczesnego, własne prawa i narzędzie polityki. Autonomia ta jednak ma swoje granice, jest podporządkowana prawu Bożemu i zasadom Ewangelii. Kościół zaś nie utożsamia się z żadną opcją czy partią polityczną, ani z żadnym ustrojem politycznym. Nie posiada celów politycznych, tylko religijne. Kościół i państwo są suwerenne i działają według własnych kompetencji. Kościół uznaje fakt pluralizmu światopoglądowego w państwie. Kościół i państwo głoszą i ochraniają wolność religijną oraz wolność sumienia. Kościół i państwo współpracują dla dobra wszystkich ludzi dobrej woli³⁴.

Synod Plenarny podkreśla znaczenie patriotyzmu i wyraża wdzięczność Polakom:

Synod składa hołd tym pokoleniom Polaków, którzy pośród okrucieństw terroru hitlerowskiego i stalinowskiego zachowały postawę służby Bogu i Ojczyźnie, przekazując ją młodym pokoleniom³⁵

W swoich wypowiedziach nawiązuje Synod do nauczania Jana Pawła II na polskiej ziemi, który głosił i umacniał w swoich rodakach

³² Por. J. Krukowski, *Stanowisko soboru watykańskiego II wobec rozdziału Kościoła od Państwa*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 27:1980 z. 5, s. 53–62.

³³ Por. II PSP, s. 86–89.

³⁴ Tamże, s. 149.

³⁵ Por. tamże, s. 90–92.

miłość do Ojczyzny³⁶. Dokument synodalny: *Kościół wobec rzeczywistości politycznej* kończy się apelem: „Niech nasz Naród stanie się królestwem miłości, prawdy, sprawiedliwości i pokoju. Niech rozwija się wspaniały”³⁷

ODNOWA ŻYCIA GOSPODARCZEGO

Program odnowy życia społeczno-gospodarczego, w oparciu o istniejące dokumenty nauczania Kościoła, wypracował sobór watykański II głównie w konstytucji duszpasterskiej *O Kościele w świecie współczesnym*:

Dlatego wszyscy domagają się reform w życiu gospodarczo-społecznym, a także zmiany myślenia i życiowej postawy. W tym celu Kościół, kierując się światłem Ewangelii, wypracował na przestrzeni wieków, a w tych ostatnich zwłaszcza w czasach przedłożył wymagane przez zdrowy rozsądek zasady sprawiedliwości i słuszności, dotyczące zarówno życia osobistego i społecznego, jak i życia międzynarodowego³⁸.

Soborowe wskazania zostały rozwinięte w nauczaniu papieża Pawła VI i Jana Pawła II. W ten sposób Kościół w XX wieku przedłożył obszerne nauczanie o odnowie życia społeczno-gospodarczego. To nauczanie stało się podstawą dla Synodu Plenarnego, który tymi sprawami zajmuje się w dokumencie: *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego*³⁹. Jest oczywiste, że odnowa społeczno-gospodarcza jest zadaniem świeckich: „Zasadniczym punktem w służbie świeckich na rzecz społeczeństwa jest kwestia gospodarczo-społeczna”⁴⁰. Tak tę prawdę postrzega Synod: „Wiele szczegółowych zagadnień związanych z powołaniem i misją świeckich Synod przedstawia w dokumentach o świętości, o małżeństwie i rodzinie, o życiu politycznym i gospodarczym, o kulturze i środkach przekazu i innych”⁴¹.

Regulatorem ładu społeczno-gospodarczego, zgodnie z nauczaniem synodu, jest personalizm, zasada dobra wspólnego, zasada solidarności, sprawiedliwość społeczna, zasada pomocniczości, ekonomia przedsiębiorczości, etos przedsiębiorczości. Kościół nie proponuje żadnych

³⁶ Tamże, s. 97.

³⁷ KDK, s. 63.

³⁸ II PSP, s. 65–81.

³⁹ ChL 43.

⁴⁰ II PSP, s. 143–144.

⁴¹ Por. tamże, s. 68–71.

modeli rozwiązań gospodarczych, ofiaruje jedynie idee przewodnie i inspirowane etyczne w budowaniu sprawiedliwego ładu społecznego, zawarte w katolickiej nauce społecznej⁴². Idea przewodnia tego nauczania zawarta jest w Ewangelii. Głosi ona sprawiedliwość i miłość: „Nakazuje sprawiedliwość i miłość w zarządzaniu dobrami materialnymi i owocami pracy ludzkiej. Z uwagi na dobro wspólne wymaga ono poszanowania, powszechnego przeznaczenia dóbr i prawa do własności prywatnej”⁴³. Zasada powszechnego przeznaczenia dóbr i zasada poszanowania własności prywatnej są ze sobą zgodne, wzajemnie się uzupełniające i są chronione VII przykazaniem dekalogu.

Synod negatywnie ocenia system gospodarczy, jaki został narzucony Polsce oraz innym krajom przez komunizm. System ten, negując Boga, pogwałcił także człowieka. Kłamliwa i błędna koncepcja człowieka (antropologia) postrzegająca go jako część organizmu społecznego. Przekreślało to godność osobową człowieka i unicestwiała jego podmiotowość. W konsekwencji system komunistyczny pogwałcił podstawowe zasady ładu społeczno-gospodarczego, w tym zasadę personalizmu, przedsiębiorczości, pomocniczości, dobra wspólnego oraz prawo własności⁴⁴.

Odrzucenie komunistycznego systemu gospodarowania nie oznacza, że synod zaleca bezkrytycznie kapitalizm. Kapitalizm udowodnił swoją ekonomiczną przewagę, ale nie ustrzegł się bardzo istotnych błędów; mianowicie absolutyzując wolność gospodarczą, zlekceważył jej wymiar etyczny i religijny. Naganne są: stawianie zysku jako jedynego regulatora życia gospodarczego, niczym nie ograniczony mechanizm wolnej konkurencji i wolnego rynku, absolutna dominacja kapitału i własności, narzędzi produkcji i ziemi nad podmiotowością i wolnością pracy człowieka oraz konsumpcyjny styl życia⁴⁵. Synod dostrzega pozytywny aspekt przemian społeczno-gospodarczych, jakie dokonują się w naszym kraju po 1989 roku. Synod Plenarny Kościoła w Polsce dokonuje wglądu w aktualną sytuację społeczno-gospodarczą, pragnie wyrazić wdzięczność Bogu Wszechmogącemu za to, że pozwala nam odbudować ojczysty dom w warunkach niepodległego państwa⁴⁶. Jednak te pozytywne elementy przeobrażenia ustroju ekonomicznego nie są pozbawione wielu zjawisk negatywnych, które częściowo wywodzą się z pozostałości ustroju komunistycznego, a czę-

⁴² Tamże, s. 66.

⁴³ Por. tamże, s. 66–67.

⁴⁴ Por. tamże, s. 67–68.

⁴⁵ Tamże, s. 71.

⁴⁶ Por. tamże, s. 72–73.

ściowo wynikają z wprowadzenia niepohamowanego kapitalizmu i liberalizmu⁴⁷ Synod wskazuje drogi wyjścia i apeluje o przepojenie odnowy ekonomicznej sprawiedliwością i miłością społeczną⁴⁸. Tylko sprawiedliwość i miłość społeczna stanowią podstawy i regulatory zdrowego systemu społeczno-gospodarczego. One bowiem wzajemnie się uzupełniają i warunkują⁴⁹.

Najbardziej powszechnym narzędziem rozwoju gospodarczego jest praca człowieka. W tę dziedzinę wkradło się wiele nadużyć, dlatego konieczna jest ewangelizacja pracy. Jest to zadanie świeckich, tym bardziej palące, że jak naucza synod: „Katolicy świeccy mają zbyt małą świadomość, że praca i życie zawodowe stanowią ważną część składową ich chrześcijańskiego powołania”⁵⁰. Nauczanie synodu na temat pracy ludzkiej opiera się na encyklice *Laborem exercens*. Praca powinna być także włączona w całość doskonałości chrześcijańskiej, gdzie dzięki łasce Chrystusa otrzymuje ona nowy, nadprzyrodzony wymiar⁵¹.

Synod, mówiąc o sprawiedliwym wynagradzaniu, staje na stanowisku „płacy rodzinnej”, wystarczającej na utrzymanie i zabezpieczenie rodziny. Oprócz pracy zawodowej docenia pracę domową i zajęcia wychowawcze, opiekę nad dziećmi. Dowartościowuje pracę na roli. Podkreśla prawo do wypoczynku, w szczególności znaczenie niedzieli jako Dnia Pańskiego. Wzywa do zdecydowanej akcji dla zlikwidowania klęski bezrobocia. Podaje różne sposoby jej przezwyciężenia, między innymi tworzenie miejsc pracy przez małe i średnie zakłady prowadzone przez rzemieślników i przedstawicieli klasy średniej. Postuluje odbudowę tej klasy, tak dotkliwie zniszczonej przez komunizm⁵². Synod zwraca się zarówno do pracodawców jak i pracowników:

Synod wzywa właścicieli i kierowników przedsiębiorstw do poszanowania godności i praw pracowników oraz zwiększenia wysiłków mających na celu humanizację procesu pracy. Do pracowników zaś apeluje o uczciwą i rzetelną pracę oraz o budowanie wzajemnych stosunków na fundamencie cnoty solidarności⁵³.

Napięcia między pracodawcą a pracobiorcą należy rozwiązywać poprzez negocjacje i dialog. Strajk należy pozostawić jako środek osta-

⁴⁷ Por. tamże s. 74–80.

⁴⁸ Por. J. M a j k a, *Etyka życia gospodarczego*, Wrocław 1982, s. 53–54.

⁴⁹ II PSP, s. 151.

⁵⁰ Por. S. O l e j n i k, *Chrześcijańska etyka pracy zawodowej, Ewolucja problematyki*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 6:1973 s. 59.

⁵¹ Por. II PSP, s. 75–78.

⁵² Tamże, s. 77.

⁵³ Por. tamże, s. 77.

teczny, podobnie należy traktować protesty i manifestacje publiczne, które utrudniają życie obywateli⁵⁴. Synod wzywa do odnowy pracy i całego kompleksu spraw z nią związanych: „Przywracając godność pracy trzeba jednocześnie przywracać godność pracowitości i cnotom z nią związanym: rzetelności, wiarygodności, słowności, punktualności itp.”⁵⁵ Odnowa pracy i całego życia społeczno-gospodarczego musi uwzględniać etyczny, religijny i humanitarny jego wymiar. Nowy ład społeczno-gospodarczy nie jest możliwy bez prowadzenia powszechnej edukacji.

EWANGELIZACJA KULTURY

Synod Plenarny poświęca kulturze specjalny dokument pt. *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*⁵⁶. We wstępie do dokumentu stwierdza: „Kościół i kultura potrzebują się wzajemnie i muszą współpracować dla dobra współczesnych i przyszłych pokoleń Polaków. W tej perspektywie ewangelizacja kultury i inkulturacja Ewangelii stają się jednym z podstawowych zadań Kościoła w Polsce”⁵⁷ W szczególności jest to zadanie katolików świeckich. To oni mają uzdrowić kulturę, przepajając ją wartościami moralnymi i strzegąc jej autonomii⁵⁸. Kościół akceptuje autonomię kultury, która winna się rozwijać według własnych praw, które podlegają Bogu i Jego nakazom. Natomiast sekularyzm, czyli koncepcję kultury niezależnej od Boga należy potępić⁵⁹. W kontekście godności człowieka kultura i jej rozwój posiada istotne znaczenie, gdyż człowiek żyje prawdziwie ludzkim życiem dzięki kulturze i jest ona właściwym sposobem istnienia i bytowania człowieka⁶⁰. Kultura posiada istotne znaczenie nie tylko dla człowieka, ale także dla narodu, bowiem ona zapewnia Narodowi tożsamość i stanowi obronę jego suwerenności. Jest ona wspólnym dobrem Narodu⁶¹.

⁵⁴ Tamże, s. 76.

⁵⁵ Tamże, s. 101–124.

⁵⁶ Tamże, s. 102.

⁵⁷ Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985, s. 204–206.

⁵⁸ Por. J. Majka, *Problem sekularyzacji w świetle adhortacji „Ewangelii nuntiandi”*, [w:] *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980, s. 318–319.

⁵⁹ Por. Jan Paweł II, Przemówienie z 2 VI 1980, nr 7 (AAS 1980, s. 738–739).

⁶⁰ Por. II PSP, s. 103.

⁶¹ Por. tamże, s. 109–113.

Synod Plenarny charakteryzuje kulturę polską z lat 1939–2000. Poniosła ona dotkliwe straty w latach okupacji hitlerowskiej; zaś w okresie totalitaryzmu komunistycznego została poddana sowietyzacji i kontroli totalitarnego państwa. Wymagało to obrony tożsamości kultury polskiej. Po roku 1989 kultura Polska odzyskała wolność i mogła się swobodnie rozwijać. W tym ostatnim okresie, po 1989 roku, oprócz wielu pozytywnych zmian w dziedzinie kultury można zaobserwować także wiele zjawisk negatywnych i zagrożeń⁶². Wszystko to ponagla do intensywnej ewangelizacji kultury, która jest nakazem wynikającym z istoty Ewangelii. Stąd synod apeluje do świeckich:

Ewangelizowanie kultury najbardziej skutecznie dokonuje się poprzez działalność apostolską świeckich. Dlatego Kościół zachęca ich, by z odwagą i twórczą inteligencją byli obecni w uprzywilejowanych miejscach kultury, jakimi są szkoły i uniwersytety, ośrodki badań naukowych i technicznych, środowiska twórczości artystycznej i humanistycznej refleksji⁶³.

Pilnym zadaniem w rozwoju kultury jest rozwój oświaty i szkolnictwa na wszystkich szczeblach, a także rozwój badań naukowych. Istotne znaczenie dla kultury stanowią szkoły katolickie⁶⁴. Szkołom i uczelniom katolickim Synod poświęca odrębny dokument: *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*⁶⁵. Synod wyraża troskę o kulturę polską w okresie jednoczenia się Europy:

W tej wielkiej pracy, która stoi przed jednoczącym się kontynentem, nie może zabraknąć wkładu polskich katolików. Europa potrzebuje Polski głęboko wierzącej i po chrześcijańsku kulturowo twórczej, świadomej swojej roli w wyznaczonej przez Opatrzność⁶⁶.

Synod wyznacza program dla działalności Kościoła w Polsce na polu kultury w oparciu o przemówienie Jana Pawła II do biskupów polskich podczas wizyty *ad limina*, wygłoszonego dnia 14 lutego 1998 roku. Program ten określa postulaty dla twórców i animatorów kultury oraz określa zadania duszpasterzy i katolików świeckich⁶⁷. W realizowaniu tego programu świeckim przypada szczególna rola:

Uwaga Kościoła winna być skierowana również na wszystkich wiernych świeckich, którzy mają w tej dziedzinie swą specyficzną rolę do spełnienia. Polega ona na odważnej, twórczej i aktywnej obecności w miejscach, gdzie kulturę się tworzy, rozwija i ubogaca⁶⁸.

⁶² Tamże, s. 105.

⁶³ Por. tamże, s. 114–115.

⁶⁴ Por. tamże, s. 49–63.

⁶⁵ Tamże, s. 115.

⁶⁶ Por. tamże, s. 113.

⁶⁷ Tamże, s. 113.

⁶⁸ Tamże, s. 106.

Twórcza i aktywna obecność wiernych świeckich musi się zaznaczać w środkach społecznego przekazu. Są one szczególnie obszarem kultury; ich niebywały rozwój w ostatnich dziesiątkach lat trzeba odczytać jako „znak czasu”. Synod Plenarny naucza:

Prasa, film, radio, telewizja, teatr winny formować społeczeństwo, tworzyć i pielęgnować kulturę, która przyczyni się do jego postępu, a nie do osłabienia czy zniszczenia. Winny być przepojone Ewangelią, zbawczym słowem Chrystusa⁶⁹

Synod dostrzega zagrożenia i negatywny wpływ współczesnych środków przekazu, ale dostrzega także możliwości zaangażowania ich w ewangelizację. Synod wzywa do odpowiedzialności tych, którzy tworzą treści przekazywane w mediach, organizatorów i odbiorców. Szczególne zadania wyznacza mediom katolickim oraz dostrzega potrzebę ich rozwoju⁷⁰.

* * *

Program odnowy życia religijnego w Polsce został zaprezentowany w dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego. Program ten uwzględnia świeckich i ich wieloraką działalność apostołską. Nauczając o apostołstwie świeckich, Synod zwraca uwagę na ich powołanie do odnowy świata. Odnawiając świat, świeccy są powołani do ewangelizowania działalności politycznej i do odnowy życia społeczno-gospodarczego oraz do ewangelizowania kultury.

I COMPITI SOCIALI DEI LAICI SECONDO I DOCUMENTI DEL II SINODO PLENARIO POLACCO

R i a s s u n t o

Tra i numerosi compiti del II Sinodo Plenario Polacco bisogna elencare la ripresa ed approfondimento dell'attività dei cattolici laici secondo l'insegnamento del Concilio Vaticano II. I laici sono stati chiamati al rinnovamento del mondo, al rinnovamento delle realtà terrestri ed alla santità della vita. Questa vocazione la realizzano attraverso il rinnovamento dell'attività politica e socio-economica secondo lo spirito del Vangelo. La politica, la vita economica e sociale sono segnate di una multiforme crisi, specialmente in Polonia. Per questo l'evangelizzazione di esse è un compito urgente dei laici. Anche la cultura che permette all'uomo di vivere una vita profondamente umana, richiede un'evangelizzazione.

⁶⁹ Tamże, s. 106.

⁷⁰ Por. tamże, s. 106–109, 119–122.